

GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARI

Editör: Fatih AYDIN

Adnan Doğan BULDUR • Ali MEYDAN • Aybala Demirci AKSOY
Bahadır KILCAN • Bilal ATILKAN • Bülent AKSOY • Gülay GÜNAY
Güzin KANTÜRK YİĞİT • Hilmi DEMİRKAYA • İbrahim Hakkı İMAMOğLU
Mete ALIM • Mevlüt GÜL • Muhammed ORAL • Murat KEÇE
Mustafa SAğDIÇ • Osman ÇEPNİ • Özgün BENER • Sibel İŞİK MERCAN
Sibel OğUZ • Tefik PALAZ • Turhan ÇETİN • Umut KEDİKLİ • YELİZ MERCAN

 PEGEM
AKADEMI

Editör: Doç. Dr. Fatih Aydın

GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARI

ISBN: 978-605-318-385-3

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2016, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında

yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Şubat 2016, Ankara

Yayın-Proje: Didem Kestek

Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Vadi Grup Ciltevi A.Ş.

İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105

Yenimahalle/ANKARA

(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

ÖNSÖZ

İnsanoğlu mekândan faydalanma konusunda sınırlarını her geçen gün zorlamaya devam etmektedir. İnsanın çevreden daha fazla yararlanma düşüncesi endüstrileşme süreci ile yeni bir boyut kazanmış ve bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Dünya nüfusundaki hızlı artışın aksine kaynaklar hızla tükenmeye devam etmektedir. Smrgeleşmenin getirdiği rekabet, Dünya savaşları, kitle imha silahlarının üretimi, terör, nüfus patlaması, savaş, sürgün ve katliamların neden olduğu gler, az gelişmiş toplumlardaki kadın ve insan hakları ihlalleri, etnik çatışmalar, ekosistemde meydana gelen bozulmaların neden olduğu çevresel sorunlar ve afetler insanlığın karşısında çözülmesi gereken devasa problemler ortaya çıkardı.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Dünya'nın geleceği ile ilgili zirvelerin ve sivil toplum kuruluşlarının sayısındaki artış sevindirici bir gelişme gibi görünse de, alınan kararların uygulamada yeterince karşılıklı bulamaması gelecek açısından kayđı vericidir. Dünyanın gerek fiziki gerekse beşeri açıdan korunması konusunda alınabilecek önlemlerin belki de en etkili gelecekte kuşaklara miras bırakılacak, sürdürülebilir bir Dünya için, bilinçli bireyler yetiştirmektir. Bu da yerelden başlayarak küresel ölçekte karşılıklı bulması gereken bir eğitim anlayışıyla gerçekleştirilebilir. evre-İnsan ve insan evre etkileşimi olarak formüle edilen determinist ve olasılıklı görüşün; dengeli bir yaklaşımla eğitimin her kademesinde yeterli ölçüde yer alması gerekmektedir. Ancak küresel sorunlara duyarlılık konusundaki bugünkü durumunun arzu edilen düzeyin çok gerisinde olduğunu hatırlatmamız gerekir. Dünya'nın ve uluslararası toplumun yasalarla korunamayacağı bugün gelinen nokta itibariyle açık bir Şekilde anlaşılmıştır. Sürdürülebilir bir dünya için siyaset kurumu, niversiteler ve sivil toplum kuruluşları işbirliği içerisinde küresel sorunlara ilişkin farkındalığı artıracak gerçekçi ve uygulanabilir projeler üretmelidir.

Son yıllarda dünya sorunları üzerine birbirinden değerli eserler ortaya konmuştur. Her bir çalışma bu sorunları farklı açılardan ele alarak dünya vatandaşlığına giden yolda önemli katkılar sağlamışlardır. Disiplinler arası bir içeriğe sahip olan bu eser on dokuz bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm çeşitli üniversitelerde görev yapan değerli akademisyenler tarafından kaleme alınmıştır. *ncelikle yoğun çalışmaları arasında zaman ayırarak, titizlikle bölümlerini yazan ve daha sonra geliştiren yazar arkadaşlarıma* teşekkürü bir borç bilirim. Bu eserin ortaya çıkmasında fikir babalığı yapan ve bölümleri okurken çok değerli geri bildirimler sunan sevgili kardeşim *Yrd. Doç. Osman ÇEPNİ*'ye teşekkür ederim. Daha önce ol-

duğu gibi bu çalışma süresince yanımda olan, beni yüreklendiren ve sabır gösteren *sevgili eşime* sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunarım. Türkiyede ki lisans öğrencilerinin küresel sorunlara ilişkin farkındalıklarını artırmak amacıyla kaleme alınan bu çalışmanın bir ders kitabı olmasının yanında, konu ile ilgili atılacak adımlara bir referans olması en büyük ümidimizdir.

Doç. Dr. Fatih AYDIN

Editör

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

1. BÖLÜM

Günümüz dünya sorunlarına genel bir bakış

Doç. Dr. Hilmi DEMİRKAYA - Akdeniz Üniversitesi

2. BÖLÜM

Dünya Çevre Sorunları

Yrd. Doç. Dr. Osman ÇEPNİ - Karabük Üniversitesi

Doç. Dr. Bülent AKSOY - Gazi Üniversitesi

3. BÖLÜM

İklim Değişikliği

Yrd. Doç. Dr. Murat KEÇE - Süleyman Demirel Üniversitesi

4. BÖLÜM

Afetlerden kaynaklanan sorunlar

Doç. Dr. Mete ALIM - Atatürk Üniversitesi

5. BÖLÜM

Su Sorunları

Yrd. Doç. Dr. Sibel IŞIK MERCAN - Sinop Üniversitesi

6. BÖLÜM

Dünyada Nüfus Sorunu

Doç. Dr. Ali MEYDAN - Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

7. BÖLÜM

Mülteci Sorunları

Öğr. Gör. Bilal ATILKAN - Karabük Üniversitesi

8. BÖLÜM

Dünyada Kadın Sorunları

Doç. Dr. Gülay GÜNAY - Karabük Üniversitesi

Doç. Dr. Aybala DEMİRCİ AKSOY - Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Özgün BENER - Hacettepe Üniversitesi

9. BÖLÜM

Eğitim Sorunları

Doç. Dr. Fatih AYDIN - Karabük Üniversitesi

Doç. Dr. Turhan ÇETİN - Gazi Üniversitesi

10. BÖLÜM

Sağlık Sorunları

Yrd. Doç. Dr. Güzin KANTÜRK YIĞIT - Karabük Üniversitesi

11. BÖLÜM

İnançsal Sorunlar

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakkı İMAMOĞLU - Karabük Üniversitesi

12. BÖLÜM

İnsan Hakları Sorunu

Yrd. Doç. Dr. Bahadır KILCAN - Gazi Üniversitesi

13. BÖLÜM

Ayrılcı Etnik Terörizm

Yrd. Doç. Dr. Umut KEDİKLİ - Karabük Üniversitesi

14. BÖLÜM

Dünyada tarım kaynaklı sorunlar

Doç. Dr. Mustafa SAĞDIÇ - Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Mevlüt GÜL - Süleyman Demirel Üniversitesi

15. BÖLÜM

Açlık ve Yoksulluk

Öğr. Gör. Yeliz MERCAN - Kırklareli Üniversitesi

16. BÖLÜM

Enerji Sorunları

Arş. Gör. Muhammed ORAL - Karabük Üniversitesi

17. BÖLÜM

Sanayi kaynaklı sorunlar

Yrd. Doç. Dr. Adnan Doğan BULDUR - Necmettin Erbakan Üniversitesi

18. BÖLÜM

Bilişim ve Medya Sorunları

Yrd. Doç. Dr. Sibel OĞUZ - Kastamonu Üniversitesi

19. BÖLÜM

Dünya sorunlarına çözüm arayan uluslar arası ve ulusal kuruluşlar

Tevfik PALAZ - Milli Eğitim Bakanlığı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
BÖLÜMLER VE YAZARLARI	v

BÖLÜM 1. GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Giriş	2
1. Günümüz Dünya Sorunlarının Çeşitleri	2
2. Çözüm Noktasında Dünya Sorunları	6
3. Dünya Sorunlarına Yönelik Eğitim	10
4. Sonuç	13
Kaynakça	14

BÖLÜM 2. DÜNYA ÇEVRE SORUNLARI

Giriş	18
1. Çevre, Ekosistem ve Çevre Sorunları Kavramlarına Genel Bir Bakış	21
2. Önemli Çevre Sorunları	26
2. 1. Nüfus artışı ve mekân sorunu	26
2. 2. Su kirliliği	30
2. 3. Toprak kirliliği	33
2. 4. Çölleşme ve çoraklaşma	36
2. 5. Ormansızlaşma	39
2. 6. Erozyon	40
2. 7. Hava kirliliği	42
2. 8. Küresel ısınma	45
2. 9. Ses kirliliği	48
2. 10. Görüntü kirliliği	52
2. 11. Radyoaktif kirlilik	54
2. 12. Katı atık	58
3. Çevre Eğitimi	60
4. Sonuç	67
Kaynakça	68

BÖLÜM 3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Giriş.....	78
1. İklim Değişikliği	79
1. 1. İklimde gözlenen değişiklikler.....	82
1. 2. İklim değişikliğinin nedenleri	83
1. 2. 1. Doğal/İç nedenler.....	85
1. 2. 1. 1. Güneş enerjisindeki dalgalanmalar	85
1. 2. 1. 2. Milankoviç döngüsü	85
1. 2. 1. 3. Volkanik faaliyetler	85
1. 2. 1. 4. Doğanın değişkenliği.....	85
1. 2. 1. 5. Dağların yükselmesi	86
1. 2. 2. Yapay/Dış nedenler	86
1. 2. 2. 1. Atmosferin sera etkisi ve küresel ısınma.....	86
1. 2. 2. 2. Ozon tabakasının incelenmesi.....	91
2. Küresel İklim Değişikliğinin Etkileri.....	92
2. 1. Sıcaklık artışları	92
2. 2. Yağış üzerine etkileri.....	94
2. 3. Buzulların erimesi ve deniz seviyesinin yükselmesi	95
2. 4. İnsan sağlığı üzerine etkileri	97
2. 5. Hava kirliliği üzerine etkisi	99
2. 6. Su kaynakları üzerine etkisi	100
2. 7. Ekosistem ve biyolojik çeşitlilik üzerine etkileri	102
2. 8. Tarım ve gıda güvenliği üzerine etkileri.....	103
2. 9. Ekstrem olaylar: Kasırgalar, seller ve yangınlar üzerine etkileri	104
3. İklim Değişikliğine Karşı Uluslararası Düzeyde Yapılan Girişimler	105
3. 1. Birinci Dünya İklim Konferansı (1979).....	105
3. 2. İkinci Dünya İklim Konferansı (1990)	106
3. 3. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (1992)	106
3. 4. Kyoto Protokolü (1997)	107
Kaynakça.....	110

BÖLÜM 4. AFETLERDEN KAYNAKLANAN SORUNLAR

Giriş.....	114
1. Yer Kökenli Afetler	116
1. 1. Deprem	117
1. 2. Tsunami	126
1. 3. Volkanizma-yanardağ patlamaları	131
1. 4. Kütle hareketleri	136

1. 4. 1. Heyelan	138
1. 4. 2. Çamur akıntıları	141
1. 4. 3. Sünme (sürünme, yavaş akma, krip)	142
1. 4. 4. Soliflüksiyon (donma, çözülmeye bağlı akmalar)	143
1. 4. 5. Yamaç döküntüsü ve kaya çığı (kaya düşmesi).....	143
2. Klimatolojik Kökenli Afetler.....	144
2. 1. Sel-taşkın	146
2. 2. Fırtınalar	151
2. 3. Çığ	154
2. 4. Sis.....	156
2. 5. Dolu.....	157
2. 6. Don.....	158
2. 7. Kuraklık.....	160
2. 8. Yıldırım	161
2. 9. Asit yağışları.....	162
3. Biyolojik, Sosyal ve Teknolojik Kökenli Afetler.....	163
3. 1. Salgınlar	164
3. 2. Orman yangınları.....	164
3. 3. Maden kazaları	165
3. 4. Nükleer kazalar	166
4. Sonuç.....	167
Kaynakça.....	169

BÖLÜM 5. SU SORUNLARI

Giriş.....	176
1. Suyun Niceliksel Durumu	176
1. 1. Küresel su sorunları ile ilgili kısa bir tarihçe	176
1. 2. Dünya üzerinde su nerede ve hangi şekillerde bulunur?	178
1. 3. Su kaynaklarının kıtalara ve nüfusa göre dağılımı.....	181
2. Türkiye'deki Durum.	184
2. 1. Türkiye'de su kaynakları yönetimi.....	185
3. Su Kullanımı.....	188
3. 1. Dünyada su kullanımı.....	188
3. 1. 1. Tarım-su ilişkisi	189
3. 1. 2. Enerji-su ilişkisi	189
3. 1. 3. Sanayi-su ilişkisi	190
3. 1. 4. Evsel kullanım.....	190
3. 1. 5. Ekosistemler	191
3. 2. Türkiye'de su kullanımının sektörel analizi.....	191

3. 2. 1. Tarım	191
3. 2. 2. Sanayi	192
3. 2. 3. Evsel su kullanımı.....	192
3. 2. 4. Enerji.....	192
3. 2. 5. Ekosistemler	193
4. Suyun Niteliksel Durumu-Su Kirliliği	194
4. 1. Dünyadaki durum	194
4. 2. Türkiye'deki su kirliliği durumu	196
5. Paydaş Katılım Süreci	199
5. 1. Dünyadaki durum	199
5. 2. Türkiye'de paydaş katılım mekanizmaları	201
5. 2. 1. Bölgemizde su sorununu yaratan etkenler.....	201
6. Artan Su Talebi Nasıl Karşılabilir?	203
7. Sonuç.....	206
Kaynakça.....	207

BÖLÜM 6. NÜFUS SORUNLARI

Giriş.....	212
1. Nüfusun Durumu.....	213
2. Nüfusun Görselleştirilmesi: Nüfus Piramitleri.....	216
3. Nüfusun Dağılışı.....	218
4. Nüfus Artışı.....	221
5. Nüfus Sorunları	223
5. 1. Göç	225
5. 2. Eğitim ve sağlık hizmetleri.....	227
5. 3. Tüketim alışkanlıkları.....	228
5. 4. Yetersiz beslenme	229
5. 5. İşsizlik	230
5. 6. Tarım alanlarının daralması	231
5. 7. Ormanların tahribi	232
5. 8. Sulak alanların ortadan kalkması.....	232
5. 9. Tatlı su kaynaklarının azalması ve niteliğinin bozulması	233
5. 10. Biyolojik çeşitliliğin hızla azalması	233
5. 11. Erozyon.....	234
6. Sonuç ve Gelecek	236
Kaynakça.....	238

BÖLÜM 7. MÜLTECİ SORUNLARI

Giriş.....	242
1. Mülteci Kavramı ve Hukuksal Düzenleme	243
1. 1. Mülteci tanımı ve benzer kavramlar	243
1. 1. 1. Ulusal ve uluslararası mevzuatta mülteci tanımı ve unsurları	244
1. 1. 2. Benzer kavramların değerlendirilmesi	247
1. 1. 2. 1. Şartlı mülteci kavramı	247
1. 1. 2. 2. Sığınmacı kavramı.....	248
1. 1. 2. 3. Göçmen kavramı.....	249
1. 1. 2. 4. Vatansız kişi kavramı	250
2. Mültecilerin Başlıca Hukuksal Sorunları ve Hakları	250
2. 1. Kamu hukuku kaynaklı sorunlar.....	251
2. 1. 1. Sığınma hakkı ve geri gönderilme meselesi.....	251
2. 1. 2. Eğitim ve öğrenim hakkı	252
2. 1. 3. Adil yargılanma hakkı	253
2. 1. 4. Sağlık hakkı ve güvencesi	254
2. 1. 5. Din özgürlüğü ve ibadet hakkı	255
2. 2. Özel hukuk kaynaklı sorunlar	255
3. 2. 1. Evlenme	255
3. 2. 2. Mültecilerin taşınmaz mal edinmesi	256
3. 2. 3. Çalışma ve yerleşme hakkı	257
3. 2. 4. Seyahat hakkı	259
3. Mülteci Hareketliliklerinde Türkiye'nin Konumu.....	259
4. Sonuç ve Değerlendirme	266
Kaynakça.....	268

BÖLÜM 8. DÜNYADA KADIN SORUNLARI

Giriş.....	272
1. Kadın ve Yoksulluk	274
2. Kadın ve Eğitim.....	280
3. Kadın ve Sağlık.....	286
4. Kadın ve Şiddet	290
5. Kadın ve Ekonomi	297
6. Kadın ve Çevre	302
7. Kadın ve Medya	305
8. Kadın ve Kurumsal Mekanizmalar.....	310
9. Kadın ve İnsan Hakları	316
10. Sonuç	320
Kaynakça.....	321

BÖLÜM 9. EĞİTİM SORUNLARI

Giriş.....	334
1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde Eğitim Hakkının Yeri	336
2. Türkiye Ulusal Hukukunda Eğitim Hakkının Yeri	337
3. Dünyada Eğitim ile İlgili Temel Sorunlar.....	337
3. 1. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve eğitim hakkı	338
3. 2. Engelliler ve eğitim hakkı.....	339
3. 3. Yoksulluk ve eğitim hakkı	341
3. 4. Eğitim alanında çalışanların hakları.....	342
4. Günümüz Dünyasında Eğitimle İlgili Sorunların Kaynakları ve Çözüm Yolları. 345	
4. 1. Eğitime insancıl yaklaşım	345
4. 2. Yerel ve küresel eğitim politikaları	346
4. 3. Eğitim ve bilginin yeniden kurgulanması	347
4. 4. Geleceğe yönelik düşünceler	347
4. 5. Geleceği görebilmek için geçmişin analizi	348
4. 6. Küresel ortamda öğrenme	349
4. 7. Sürdürülebilir kalkınma.....	350
4. 8. Güçlükler ve gerilimler	350
4. 9. Ekolojik stres, sürdürülemez ekonomik üretim ve tüketim örüntüleri.....	351
4. 10. Büyüyen gelir eşitsizliği ve sonuçları.....	352
4. 11. Hoşgörüsüzlük ve şiddetin yayılması.....	353
4. 12. Dünyanın farklı yerlerinde eğitimi yeniden düzenlemek	355
5. Sonuç.....	355
Kaynakça.....	357

BÖLÜM 10. SAĞLIK SORUNLARI

Giriş.....	362
1. Sağlık Sorunlarının Tarihçesi	363
2. Dünyada En Çok Ölüme Neden Olan 10 Hastalık	368
2. 1. İskemik kalp hastalığı	371
2. 2. Felç / İnme	371
2. 3. Kronik obstrüktif akciğer hastalığı(KOAH)	372
2. 4. Alt solunum yolu enfeksiyonları	372
2. 5. Trekea, bronş ve akciğer kanserleri	373
2. 6. HIV/ AIDS	373
2. 7. İshalli hastalıklar.....	374
2. 8. Diyabet.....	374
2. 9. Yol yaralanmaları.....	374

2. 10. Hipertansif kalp hastalığı	375
3. Bulaşıcı Olmayan Hastalıklardan Ölümler ve Gelir Durumu İlişkisi	375
4. Günümüzde Dünyayı Tehdit Eden Hastalıklar	378
4. 1. HIV/AIDS.....	378
4. 2. Tütün, sigara ve alkol.....	380
4. 3. Obezite	385
4. 4. Diyabet	390
4. 5. Sars.....	391
4. 6. Ebola.....	392
4. 7. Uyuşturucu madde bağımlılığı	394
4. 8. Kanserler	397
4. 9. AvianInfluenza (kuş gribi, tavuk vebası)	398
4. 10. Kırım kongo kanamalı ateşi	399
5. Çevresel Hastalıklar	400
6. Küresel İklim Değişikliği ve Sağlığımız	402
7. Sonuç ve Öneriler	404
Kaynakça.....	407

BÖLÜM 11.

İNANÇSAL SORUNLAR

1. Din Kelimesinin Kavramsal ve Terimsel Anlamı.....	414
2. Dinin Tarihsel Seyri ve Güncel Değeri.....	416
3. Modernizm.....	417
4. Şiddetin Kuşattığı Bir Medeniyet İdeali: İslam.....	420
5. Tarih Boyunca Zulüm Görmüş Bir Dinden; Yok Etmeye Dönüşmüş Bir Millet: Yahudilik	426
6. İncilin ve Kilisenin Mutlaklığı Altında Kalmış Olan: Hıristiyanlık.....	434
7. Hıristiyanlığın “Öteki” Korkusu; Diğer Adıyla “İslamofobi”	439
8. Sonuç.....	441
Kaynakça.....	443

BÖLÜM 12.

İNSAN HAKLARI SORUNU

Giriş.....	448
1. Hak Kavramı	448
2. Hakların Sınıflandırılması.....	450
3. İnsan Hakları	451
3. 1. İnsan haklarının tarihi ve gelişimi	452
3.1.1 İlk çağda insan hakları.....	453
3.1.2 Orta çağda insan hakları	454

3.1.3 Yeni çağda insan hakları	454
3.1.4 Yakın çağda insan hakları	455
3. 2. İslamiyet'te insan hakları	457
3. 3. İnsan hakları eğitimi	459
3. 4. İnsan hakları ihlalleri	460
4. Sonuç	466
Kaynakça	467

BÖLÜM 13. **AYRILIKÇI ETNİK TERÖRİZM SORUNU**

Giriş	472
1. Etnik Kimlik ve Etnisite	473
1. 1. Etnik çatışma ve terörizm	474
1. 2. Etnik terörizmin eylem stratejileri	476
2. Farklı Etnik Terör Hareketleri	477
2. 1. İngiltere ve IRA	477
2. 2. İspanya ve ETA	479
2. 3. Fransa ve FLNC	480
2. 4. Sri Lanka-Tamil Kaplanları	480
2. 5. Türkiye- PKK	480
3. Sonuç	482
Kaynakça	483

BÖLÜM 14. **DÜNYADAKİ TARIM KAYNAKLI SORUNLAR**

Giriş	486
1. Gelir Dağılımı Sorunu	486
2. Nüfus Baskısı Sorunu	488
3. Tüketim Baskısı Sorunu	490
4. Verimlilik Sorunu	493
5. Tarımsal Üretim Kaynaklı Çevre Sorunları	496
5. 1. Pestisit kirliliği	496
5. 2. Kimyasal gübre kirliliği	497
5. 3. Sulamadan kaynaklanan kirlilik	497
5. 4. Hayvansal üretimden kaynaklanan kirlilik	498
5. Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Çevre Sorunlarına Çözüm Önerileri	499
Kaynakça	501

BÖLÜM 15. AÇLIK VE YOKSULLUK SORUNLARI

Giriş.....	508
1. Yoksulluk ve Açlık Kavramları	508
1. 1. Yoksulluk kavramı.....	508
1. 1. 1. Yoksulluğun belirleyicileri.....	511
1. 1. 2. Yoksulluğun ölçülmesi.....	512
1. 2. Açlık	513
2. Beslenme Durumunun Belirleyicileri.....	514
3. Beslenme Durumunun Ölçülmesi	515
4. Açlık ve Yoksulluk İlişkisi.....	516
4. 1. Açlık ve yoksulluğun nedenleri	517
4. 1. 1. Açlık ve yoksulluk tuzağında olmak	517
4. 1. 2. Nüfus artışı.....	518
4. 1. 3. Gıda güvenliği.....	518
4. 1. 4. İklim ve hava	519
4. 1. 5. Uygulanan politikalar ve piyasa dengesizliği	521
4. 1. 6. Çatışmalar, savaşlar ve yerinden edilme.....	522
4. 1. 7. Yiyecek israfı	523
4. 1. 8. Engellilik, kronik hastalıklar ve yaşlanma.....	524
4. 1. 9. Eşitsizlikler	525
5. Dünyada Açlık ve Yoksulluğun Epidemiyolojisi	526
6. Açlık ve Yoksullukla Mücadele Politikaları.....	539
7. Sonuç ve Öneriler.....	546
Kaynakça.....	548

BÖLÜM 16. ENERJİ SORUNLARI

Giriş.....	556
1. Küresel Enerji Görünümü.....	557
2. Fosil Yakıtların Rezerv ve Tüketim Durumları	562
3. Türkiye'de Enerji Görünümü	568
4. Sonuç.....	572
Kaynakça.....	574

BÖLÜM 17. SANAYİ KAYNAKLI SORUNLAR

Giriş.....	578
1. Çevre Kirliliği.....	579
1. 1. Atık sorunu	579

1. 2. Hava kirliliği.....	580
1. 3. Toprak kirliliği	581
1. 4. Su kirliliği	582
1. 5. Gürültü kirliliği.....	584
1. 6. Görüntü kirliliği	585
2. Hammadde Temini	587
3. Ulaşım Ağları.....	588
4. Enerji İhtiyacı.....	589
5. Hızlı ve Plansız Kentleşme	590
6. Öneriler	591
Kaynakça.....	593

BÖLÜM 18.

BİLİŞİM VE MEDYA SORUNLARI

Giriş.....	596
1. Bilişim ve Bilişim Teknolojileri.....	598
2. Bilişim Toplumu ve Özellikleri.....	600
3. Dünyada Bilişim Toplumunun Temel Yapısal Sorunları.....	602
3. 1. Teknik sorunlar.....	603
3. 2. Ekonomik sorunlar	604
3. 3. Toplumsal ve sosyo-kültürel sorunlar	605
3. 4. Hukuksal sorunlar	606
4. Türkiye’de Bilişim Toplumunun Temel Yapısal Sorunları.....	607
4. 1. Teknik sorunlar.....	607
4. 2. Ekonomik sorunlar	608
4.2.1 Nitelikli işgücü sorunu	608
4.2.2 Araştırma-geliştirme.....	609
4.2.3 Girişimcilik ve risk sermayesi.....	609
4. 3. Hukuksal sorunlar	610
4.3.1 Bilgiye erişmenin önündeki engeller ve bilgi güvenliği.....	610
4.3.2 Fikri ve telif hakları ile tüketicilerin korunması	610
4.3.3 E-devlet ve elektronik işlemlere ilişkin düzenlemeler	611
4.3.4 Bilişim suçları ve cezalar.....	612
4. 4. Eğitim alanında karşılaşılan sorunlar	615
5. Bilişim Toplumunda Ortaya Çıkan Etik Sorunlar	615
5. 1. Bilgiye ilişkin sorunlar	616
5. 2. Fikri mülkiyete ilişkin sorunlar	617
5. 3. Erişim hakkı ve sayısal uçurum.....	618
5. 4. İşsizlik.....	619
5. 5. Sağlık sorunları	620

5. 6. Yeni suç araçları ve yeni suçlar.....	620
5. 7. Ev ofisine ilişkin sorunlar	621
5. 8. Aile-sosyal ilişkiler ve özel ilgilere ayrılan zaman.....	621
5. 9. Sanal ortam ve sanal topluluklar	623
5. 10. Yapay zeka ve insan	623
5. 11. Sosyal ilgi ve teknoloji ilişkisi.....	624
6. Bilişim ve Medyanın Önemi	624
7. Geleneksel Medya ve Yeni Medya	625
8. Yeni Medya Sorunları	628
8. 1. Özel yaşamın gizliliği.....	629
8. 2. Telif/patent haklarının ihlali	630
8. 3. İçeriğin asıl kaynağının gösterilmemesi sorunu	631
8. 4. Üretilen içeriklerin olgunlaşmadan ve doğruluğunun teyit edilmeden yayılması sorunu.....	631
8. 5. Kişisel verilerin güvenliğinin sağlanamaması sorunu.....	632
8. 6. Veri madenciliği olgusu.....	633
8. 7. Dijital gözetim olgusu.....	634
8. 8. Haber ve ticari enformasyonun sınırlarının belirsizleşmesi sorunu	635
8. 9. Yeni medya ortamlarının özellikleriyle kullanıcının yoğun reklama maruz bırakılması sorunu.....	636
8. 10. İçeriklerin yanıltıcı bir biçimde etiketlenmesi ve başlıklandırılması sorunu	637
8. 11. Nefret söyleminin varlığı.....	637
8. 12. Bireyin yeni medya ortamında sadece tüketici olarak konumlandırılması sorunu	639
9. Sonuç.....	639
Kaynakça.....	641

BÖLÜM 19.

DÜNYA SORUNLARINA ÇÖZÜM ARAYAN ULUSLARARASI VE ULUSAL KURULUŞLAR

Giriş.....	648
1. Birleşmiş Milletler ve uzman kuruluşlar	650
1. 1. Birleşmiş milletler	650
1. 1. 1. Birleşmiş milletlerin organları.....	651
1.1.1.1 BM Genel Kurulu.....	651
1.1.1.2 BM Güvenlik Konseyi.....	652
1.1.1.3 Ekonomik ve Sosyal Konsey	652
1.1.1.4 Sekreterlik	652
1.1.1.5 Birleşmiş Milletler Vesayet Konseyi.....	653

1.1.1.6 Uluslararası Adalet Divanı.....	653
1.1.1.7 BM ve uzman kuruluşları.....	653
1. 2. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO).....	653
1. 3. Dünya Sağlık Örgütü (WHO).....	654
1. 4. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF).....	655
1. 5. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO).....	656
1. 6. Dünya Gıda Programı (WFP).....	657
1. 7. Dünya Bankası (WB).....	657
2. Diğer Uluslararası ve Ulusal Kuruluşlar.....	659
2. 1. Greenpeace.....	659
2. 2. Dünya Doğa ve Doğal Hayatı Koruma Birliği (IUCN).....	660
2. 3. Dünya Doğayı Koruma Vakfı ve Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı.....	661
2. 4. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi (ICRC).....	662
2. 5. Arama Kurtarma Derneği (AKUT).....	663
2. 6. Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA).....	664
2. 7. Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu (TÜRÇEK).....	665
3. Uluslar Arası Geçerliliği Olan Belgeler.....	665
3. 1. İnsan hakları ile ilgili olan belgeler.....	665
3. 1. 1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.....	665
3. 1. 2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	666
3. 1. 3. Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	667
3. 2. Çevre ile ilgili olan belgeler.....	667
3. 2. 1. Stockholm Konferansı (Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı).....	667
3. 2. 2. Rio Konferansı (Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı).....	669
3. 2. 3. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü.....	671
Kaynakça.....	673

1. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Sosyal Bilgiler Eğitimi

*“Dünya herkesin ihtiyacına yetecek kadarını sağlar,
fakat herkesin hırsına yetecek kadarını değil”*

(M. Gandhi)

Amaçlar

- ❖ Günümüz dünya sorunlarının ortaya çıkış nedenlerini ve çeşitlerini açıklamak.
- ❖ Dünya sorunlarına yönelik eğitimin boyutlarını incelemek.
- ❖ Dünya sorunlarına çözüm noktasında yapılması gerekenleri ortaya koymak.

Özet

Günümüzün önemli dünya sorunları arasında; hızlı nüfus artışı, mülteci sorunu, terör olayları, açlık ve yoksulluk, doğal afetler ve çevre sorunları, uluslararası sular sorunu, eğitim sorunu, kadın sorunları, engellilerin sorunları, küresel enerji sorunu, sağlık sorunları, temel insan hakları sorunu, medya ve iletişim sorunları, tarım kaynaklı sorunlar, inançsal farklılıklardan kaynaklanan sorunlar, işsizlik sorunu vb. yer almaktadır. Bugün ulusal ve uluslararası düzeyde mevcut dünya sorunlarının çözülebilmesi için birinci aşama toplumun, bireylerin ve o toplumdaki karar üreticilerinin sorunları tanıması gereklidir. Dünya sorunlarının çözümünde ikinci önemli nokta ise bilinçten yoksunluktur. Yani günümüz dünya sorunlarına yalnızca bilgi düzeyinde yaklaşmak yeterli değildir. Büyük kitleleri ilgilendiren bu önemli sorunların çözülmesi için bir dünya vatandaşı olarak hareket etmek, ortak kararlar almak ve uluslararası işbirliği yapmak gerekmektedir. Bu durumda etkili bir dünya sorunları eğitimi ilk olarak ailede başlayan, okulda daha sistematik bir hal alan ve yaşam boyu devam eden bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Dünya sorunları, küresel vatandaşlık, dünya sorunları eğitimi

GİRİŞ

İnsanoğlu dünya üzerinde var olduğu zamandan günümüze kadar, doğayı ve doğal kaynakları büyük ölçüde zorlamış ve büyük boyutlarda tüketmiş, doğal dengeyi bozmuş ve başta çevre olmak üzere günümüzün önemli sorunlarına giden yolu açmıştır. Günümüz dünya sorunları, geniş bir perspektiften Dünyayı ve dünya üzerindeki canlı hayatı olumsuz yönde etkileyen sorunların tamamını kapsamına almakta (Özey, 2001), dolayısıyla çok geniş bir çalışma alanı ortaya çıkarmaktadır (Kılıçoğlu, Karakuş ve Öztürk, 2012).

İnsanoğlunun yirminci yüzyılın ortalarına kadar dünyadaki ekonomik, kültürel, sosyal ve diğer mekânsal faaliyetleri ile yaşadığı coğrafya üzerinde sebep olduğu değişimin oldukça yavaş olduğu öngörülmektedir (Özmen, 2015). Yüzyıllardır insanoğlunun emrindeki dünyayı hoyratça kullanması ve sürekli tahrip etmesi neticesinde doğadaki birçok canlı türleri yok olmakta ve buna bağlı olarak doğanın doğal dengesi altüst olmaktadır (Şakar, 2004:3). Bugün, 21. yüzyılın küresel dünyasının sorunları sınır tanımaz bir hal alıp tüm insanlığı tehdit eder bir noktaya gelmiştir. Hayat, küresel sorunlar sarmalı içinde devam ederken dünya ise, sorunlarını geleceğe artan bir şekilde taşımaktadır. Şu anda mevcut bilgi ve birikimle insanoğlunun bu sorunlara çözüm bulması hayli zor görülmektedir (Yazıcı ve Arıbaş, 2011). Çünkü giderek artan nüfusla birlikte doğal kaynaklar üzerinde daha da büyük baskılar oluşmakta ve doğanın kendini yenileme imkânı tamamen ortadan kalkmaktadır (Sayhan ve Çamurcu, 2013).

1. GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARININ ÇEŞİTLERİ

Günümüz dünya sorunları tüm insanlığı ortak olarak ilgilendiren sorunların tamamını içermekte dolayısıyla çok geniş bir çalışma alanı ortaya koymaktadır. Bu sorunlar birbirinden kopuk gibi görülseler de birbiriyle alâkalı ve birbirini kapsayan nitelikler göstermektedir. Bu konuda araştırma yapan uzmanlar (Özgen, 2012; Özey, 2001; Yazıcı ve Arıbaş, 2011; Sayhan ve Çamurcu, 2013) tarafından yapılan tasniflemelerden bazıları aşağıda verilmiştir.

Özey (2001) İnsanlığı yakından ilgilendiren günümüz dünyasında ortaya çıkan bu sorunları aşağıdaki gibi özetlemiştir:

- ❖ Çevre sorunları
- ❖ Enerji sorunu
- ❖ Irk, etnik grup, dil, din, mezhep ve cinsiyet ayrımcılığı gibi insan hakları ihlallerinden kaynaklanan sorunlar
- ❖ Kuraklık ve açlık sorunu

- ❖ Nüfus artışı
- ❖ Savaşlar ve sınır anlaşmazlıkları
- ❖ Silahlanma sorunu
- ❖ Su sorunu
- ❖ Şehirleşme ile ilgili sorunlar
- ❖ Terörden kaynaklanan sorunlar
- ❖ Yaşayış ve sağlıkla ilgili sorunlar
- ❖ Yönetimle ilgili sorunlar.

Özgen (2012) günümüz dünya sorunlarını aşağıdaki şekilde listelemektedir:

- ❖ Azınlıklar sorunu
- ❖ Çok boyutlu bir serüven: Göç ve yaşamsal örüntüleri
- ❖ Dilsel haklar sorunu
- ❖ Doğal afetler sorunu
- ❖ Dünya hayvancılık sorunlarına genel bir bakış
- ❖ Dünyanın paradoksal sorunu: Nüfus
- ❖ Günümüz dünyasında inancaşsal sorunlar
- ❖ İnsan hakları sorunları
- ❖ Kentleşme ve kentsel planlama sorunları
- ❖ Küresel enerji sorunu
- ❖ Küresel iklim değişikliği ve çölleşme
- ❖ Modern dünya kaynaklı sorunlar
- ❖ Risk toplumu: Medya ve bilişim
- ❖ Sınır aşan sular sorunu
- ❖ Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dünü ve bugünü
- ❖ Uluslar arası siyaset düzleminin güncel sorunları
- ❖ Uluslararası sular sorunu
- ❖ Ülke ekonomileri ve açlık sorunu
- ❖ Yaşamsal mekânın bozulması: Çevre sorunları
- ❖ Yeni bin yılda eğitimde temel sorunlar
- ❖ 21. yüzyılın başlıca sağlık sorunları
- ❖ 21. yüzyılın önemli tarımsal sorunları

Sayhan ve Çamurcu (2013)'nin yaptığı çalışmada ise günümüz dünyasının sorunları şu başlıklar altında değerlendirilmiştir:

- ❖ **Nüfus sorunları** (nüfus artışı, yoksulluk, açlık, aşırı tüketim ve aşırı beslenme, işsizlik, insan hakları ihlalleri [savaşlar, işgaller ve sömürgecilik, soykırım, işkence, infaz, idam ve ihlaller, mülteci sorunu, arap baharı], ırkçılık ve terör)
- ❖ **Küreselleşme ve yarattığı sorunlar**
- ❖ **Doğal kaynaklar ve sınırlılığı** (yer altı ve yer üstü kaynakların sınırlılıkları, yer altı doğal kaynakların hızla tükenmesi ve çevre sorunu, su kaynakları sorunları, orman kaynakları sorunları, toprak kaynakları sorunları, katı atık sorunu)
- ❖ **İklim değişikliği** (küresel ısınma, sera gazları ve sera etkisi)
- ❖ **Doğal ve beşeri felaketler** (deprem, tsunami, volkanizma, heyelan, erozyon, salgın hastalıklar, böcek istilaları, orman yangınları, katliamlar ve soykırımlar, kitle imha silahları ve etkileri, patlamalar, çevre felaketleri)
- ❖ **Enerji ihtiyacı ve sorunu** (yenilenemeyen enerji kaynakları ve yenilenebilir enerji kaynakları sorunu)

Yapılan tasnifler genel olarak değerlendirildiğinde öne çıkan sorunlar; **çevre sorunları, doğal afetler, nüfusa bağlı sorunlar, siyasi sorunlar ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı sorunlar** şeklinde ele alınabilir.

Çevre sorunları, insanoğlunun içerisinde yaşamını sürdürdüğü çevresini, sürekli daha fazla kazanmak amacıyla, alabildiğine sömürmesinden, bireysel çıkarlarını toplumun ortak çıkar ve değerlerinden daha üstün tutmasından kaynaklanmaktadır (Geray, 1995). Başta biyo-çeşitliliğin kaybolması olmak üzere, ozon tabakasının tahribi, atmosferde karbondioksit artışına bağlı olarak sera etkisinin artması ve küresel ısınma, hava, su, toprak, ses kirliliği, erozyon ve çölleşme, radyoaktif kirlenme, asit yağmurları vb. çevre sorunları insan yaşamını her geçen gün olumsuz biçimde etkilemektedir. Tüm bu olumsuz etkiler ise sadece kirlenmeye sebep olan ülkelerle sınırlı kalmamakta küresel bir sorun olarak gezegenimizi tehdit etmektedir (Malkoç, 2011).

Günümüzde Dünya üzerinde önemli sorunlardan birisi de *doğal afetlerdir*. Doğal afetler; insan etkisi olmadan, tamamen doğal oluşumlarla meydana gelen, -çoğunlukla ani veya önlemleri alınmayacak kadar kısa bir sürede gelişen- ciddi ekonomik ve sosyal zararların yanı sıra, sıklıkla can kayıpları ile sonuçlanan doğa olaylarıdır (Özgen, Ünalı ve Bindak, 2011). Deprem, tsunami, volkanik püskürmeler, her türlü kütle hareketleri (*Doğal jeolojik- jeomorfolojik afetler*), sel-taşkın,

aşırı sıcaklar ve aşırı soğuklar, aşırı kar yağışları, hava kirliliği, kuraklık, etkili rüzgarlar, hortum, tornado, kasırga, yıldırım düşmesi, sis, dolu, çığ, don, buzlanma, asit yağmurları, El Nino, buzulların erimesi, küresel ısınma, iklim değişimleri (*Klimatik- meteorolojik afetler*), akarsu taşkınları, akarsuların kirlenmesi, barajların taşması ve yıkılması, göl sularının kirlenmesi, deniz kabarmaları (*Hidrografik afetler*), Orman yangınları, hayvanların neden olduğu salgınlar, böcek istilaları, çekirge istilaları vb. (*Biyolojik afetler*) günümüz dünyasında en çok karşılaşılan doğal afetlerdir (Şahin ve Sipahioğlu, 2002). Afetlerin büyüklüğü genel olarak insan ve çevre üzerine etkileri ile değerlendirilir. Yapılan araştırmalarda depremler, tsunamiler, kasırgalar ve seller gerek ölüm gerekse maliyet açısından en zararlı afetler olarak nitelendirilmektedir. Örneğin Türkiye’de son 70 yıldır doğal afetler nedeniyle hayatını kaybeden insan sayısı 100.000 ve hasar gören konut sayısı 600.000 civarındadır (Keleş, 2007).

Günümüz dünya sorunlarının temel nedenlerinden birisi hiç kuşkusuz *aşırı nüfus artışıdır*. Bugün dünya nüfusu 7.3 milyara ulaşmış durumdadır (United Nations Department of Economic and Social Affairs [UN DESA], 2015). Aşırı ve dengesiz nüfus artışı beraberinde birçok sorunu da meydana getirmektedir. Dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artması, bir yandan sınırlı doğal kaynakları tüketmekte, diğer yandan ise; siyasi, askeri, beslenme ve işgücü gibi sebeplerden dolayı ülkeler için önemli olmaya devam etmektedir. Örneğin dünyada 868 milyon kişi yetersiz beslenmektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık 780 milyonu (yani her 9 kişiden biri), temiz-güvenilir içme suyuna erişememektedir (Food and Agriculture Organization of the United Nations [FAO], 2012). 1900’lü yılların ikinci yarısına kadar ülkeler, nüfusun sayısal olarak fazlalığını özellikle savunma bakımından güçlü olmak için gerekli ve yeterli bir faktör olarak görüyorlardı. Ancak günümüzde nüfusun sayısal fazlalığından çok, nitelikleri üzerinde durulmaktadır. Sosyo-ekonomik faaliyetlerle birlikte nüfus miktarı ve özellikleri ile ülkelerin kalkınmaları ve gelişmişlik düzeyleri arasında ilişki kurulmaktadır. Günümüzde ülkeler aşırı nüfus artışının sorun yaratması ve buna karşı önlem alınması gerektiğinden çeşitli nüfus politikaları uygulamaktadır. Bu politikalar ülkelerin iktisadi, siyasi, eğitim ve kültürel özelliklerine göre farklılıklar göstermektedir (Doğan, 2011).

Son dönemde gerçekleşen bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme sayesinde küreselleşme süreci oldukça hızlanmıştır. Küreselleşme, temelde insanları ve kültürleri bütünleştirme süreci (Zeiler, 2002:135) olarak tanımlanır. En genel anlamıyla küreselleşme, endüstriyel genişlemeye ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasına paralel olarak siyasal, kültürel ve ekonomik düzeydeki çok yönlü toplumsal ilişkilerin dünya çapında yaygınlaşması olarak tanımlanmaktadır (Kürkçüoğlu ve Suğur, 1998: 69). Ulusal ve uluslararası ilişkilerde toplumları birbirine yaklaştıran

küreselleşme ile birlikte ülkelerin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal değerleri ve yarattığı sorunlar uluslararası bir boyut kazanmış ve sorunların değerlendirilmesinde diğer ülkeleri de etkiler bir konuma dönüşerek adeta dünya bir küresel köye dönüşmüştür (Baykal ve Baykal, 2008: 3). Bu açıdan küreselleşme, etkileşimi ve işbirliğini arttırmanın yanında ülkelerin kendi içlerinde ve birbirleriyle aralarında yaşanan sorunların dünya geneline yansımaya ortam hazırlamaktadır (Yazıcı, 2013: 808). 7 milyarı geçen dünya nüfusundaki hızlı artışla birlikte doğal kaynaklar giderek azalmaya ve sorunlar artmaya başlamıştır. Aynı zamanda teknolojik bilgi ve ekonomik yönden ülkelerin içinde bulunduğu yarış başta ekonomik olmak üzere pek çok sorunun küreselleşmesine ve sınırları aşan bir niteliğe dönüşmesine neden olmaktadır. Teknoloji ve ekonomideki gelişmeler, hızla gelişen sanayiler, tarımda modernleşme ve kentleşme gibi birçok gelişme dünyadaki kaynak-ihhtiyaç dengesini altüst etmektedir (Baykal ve Baykal, 2008: 10). Bu açıdan bakıldığında artan nüfus ve ihtiyaçlar dünya üzerindeki doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı arttırmakta ve insan kaynaklı pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

2. ÇÖZÜM NOKTASINDA DÜNYA SORUNLARI

Dünyayı ve tüm insanlığın geleceğini ilgilendiren sorunlara karşı duyarlılık çok büyük önem arz etmektedir. Dünya nüfusunun hızla artışı, doğal kaynakların özensizce tüketilmesi, ormanların tahribi, hava-su-toprak-gürültü kirliliği, insan hakları ihlalleri, kentleşme, birçok yerde dış ve iç savaşların yaşanması, açlık, kıtlık, ekonomik dengelerdeki uyumsuzluk, işsizlik gibi ciddi sorunlar bir küresel köy haline gelen dünyamızın artık başa çıkmakta çok zorlandığı ve ortak katılımlarla çözülmesi gereken sorunlardır. Yerel sorunların bazıları, artık yerel olmaktan çıkmış ve başka bölgeleri de etki altına almıştır. Yalnızca bir ülkedeki insanları değil büyük toplulukları ve bazen de bütün dünya toplumlarını etkilemektedir. Üstelik, bir sorun bir başka sorunu doğurmaktadır (Aydın ve Ünal, 2013). Örneğin ormanların tahribatı; iklimlerin değişmesi, kurak mevsim süresinin uzaması, su baskınları, erozyon, bitki ve hayvan türlerinin yok olması gibi başka birçok çevre ile ilgili sorunun ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biridir (Lerner ve Lerner, 2003). Bu açıdan dünya sorunları tam anlamıyla ülke sınırlarını yok sayarak küreselleşirken artık uluslararası alanlarda sorunlara dair bütün dünyayı zorlayıcı tedbirler de tartışılmaya başlanmıştır. Artık bu ortak düşmana onu oluşturan ve ortaya çıkaran biz insanlar çözüm bulmak ve bütün imkânlarımızla onunla savaşmak zorundayız. Dünyamızı insanlık tarihinin en amansız hastalığı olarak görülebilecek başta çevre olmak üzere birçok dünya sorunlarına karşı savunmak ve kalıcı çözümler getirmek zorundayız (Baykal ve Baykal, 2008). Büyük kitleleri ilgilendiren bu önemli sorunların çözülmesi için *bir dünya vatandaşı olarak hareket et-*

mek, ortak kararlar almak ve uluslararası işbirliği yapmak gerekmektedir” (Yazıcı, 2013). 21. yüzyılda küresel boyut kazanmış dünya sorunları ile mücadele edebilme bilincinin kazandırılması için yeni uluslararası örgütlenmelere ve uluslararası politikalara eskisinden daha fazla ihtiyaç duyulduğu söylenebilir (Sapancalı, 2001).

Geç de olsa çevre tahribatının tüm canlılar üzerindeki olumsuz etkilerini fark eden endüstrileşmiş ülkelerde de 1950 ile 1960 yılları arasında çevre koruma bilinci ortaya çıkmaya başladı. Çeşitli ülkelerde oluşan baskı grupları ve basın, çevre sorunlarını gündeme getirerek kamuoyunun dikkatini ekoloji ve çevre kavramlarına çekmeyi başarmıştır. Bu amaçla geliştirilen çevre yönetim araçlarının başında Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) gelmektedir. Başlangıcından bugüne kadar ÇED’de dair yapılmış çalışmaları şöyle özetleyebiliriz (MEB, 2006):

- ❖ 1 Ocak 1970’te Ulusal Çevre Politikası Kanunu (NEPA), ABD’de yayınlandı.
- ❖ UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı) kurulmuştur.
- ❖ 1972 yılında Stockholm’de 113 ülkenin çağrılmasıyla gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre ve İnsan Konferansı’nın ardından, dünya çevre hareketi başlamıştır. Doğal ve beşeri çevre açısından mevcut tehlikelerin farkına varılmış ve dünyamızı tehdit eden çevre sorunlarının çözülmesi için uluslararası düzeyde toplumsal bilinç oluşmuştur. Bu amaçla, ülkemizin de destek verdiği pek çok çevre konulu sözleşme (Örneğin; Akdeniz’in Kirliliğe Karşı Korunmasına Ait Sözleşme (1976), Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirlenmesi Sözleşmesi (1979), Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi (1985), Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (1992), Karadeniz’in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (1993), Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi (1994), Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (2000) yapılmıştır (Yazıcı, 2013).
- ❖ 1973’te Kanada’da “Çevre Değerlendirme ve Denetleme Yöntemleri” (EARP) dokümanı yayınlanmıştır.
- ❖ 1973 yılında AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) bünyesinde “Birinci Çevre Eylem Programı” yürürlüğe girmiştir. Bu eylem programı; 1976, 1982 ve 1986’da üç defa gözden geçirilerek yeniden yayınlanmıştır.
- ❖ 1980 yılında UNEP ve UNDP (Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Ekonomik Kalkınma Teşkilatı) “Ekonomik Kalkınmada Çevre Politikaları ve Yöntemleri Deklarasyonu” kabul edilmiştir.